

POLITICAL SCIENCE AND PUBLIC ADMINISTRATION

UDC 351/354; 364.12; 304.5

Корольчук Олена Ласлівна

кандидат наук державного управління

Національна академія державного управління при Президентові України, Україна

**ДО ПИТАНЬ АКТУАЛЬНОСТІ ВИВЧЕННЯ КУЛЬТУРИ
РЕЗІЛЬЄНТНОСТІ В РАМКАХ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕЗІЛЬЄНТНОСТІ В УКРАЇНІ**

***Анотація:** Проблемні питання взаємозалежностей та взаємозв'язків культури, національної резильєнтності та стійкого розвитку набули актуальності в сучасних умовах нестабільності, зростання дестабілізаторів стійкого розвитку - стресорів, надзвичайних подій, їх поєднань та невизначеності наслідків. Актуальним підходом, на наш погляд, для забезпечення питань стабільності стійкого розвитку є формування культури національної резильєнтності.*

***Ключеві слова:** резильєнтність, стійкий розвиток, культура резильєнтності, національна резильєнтність.*

Проблемні питання взаємозалежностей та взаємозв'язків культури, природи та стійкого розвитку набули гостроти на початку третього тисячоліття, коли вочевидь зрозумілим стала недооціненість вагомого предиктору формування та розвитку стікості людства, країн та націй - фактору культури та її розвитку, особливо за умов посилення нестабільності, зростання дестабілізаторів стійкого розвитку - стресорів, надзвичайних подій, загроз - їх масштабування, збільшення різновидів, взаємовпливів та непрогнозованість наслідків тощо та часто зустрічаються у сучасних дослідженнях, наукових доповідях, публічних виступах науковців, практиків та теоретиків. Постає важливі питання щодо того, як зробити культуру основою стійкості розвитку та як, навзаєм, стійкість

розвитку, створюючи нові можливості, може забезпечити сприяння розвитку культури, збагачувати суспільство, людський капітал. Доведено, що між середовищем та культурою є двобічні зв'язки, коли культура впливає на середовище, а середовище - на культуру, так само, як людина впливає на культуру, а культура - на людину.[1]

Дослідження питань стійкого розвитку, як і резильєнтності, методів, механізмів, шляхів їх забезпечення проводиться багатьма вченими та практиками світу, але все ще недостатніми для створення сталості даного процесу. Загалом, поняття стійкості розвитку передбачає розвиток людства, тобто, розвиток середовища, в якому розвивається людина, соціум. Ми переконані, що поєднання концепцій стійкого розвитку та формування культури резильєнтності сприятиме заповненню прогалин, розвитку нових векторів наукового пошуку та нададуть нових ефективних методик та шляхів вирішення даного наукового питання.

Як пише у своїх роботах Мамедов Н.М., в умовах глобалізації більш актуальним стало забезпечення концепції стійкого розвитку, адже стихійність суспільного розвитку стала небезпечною та має бути усунена; глобалізація повинна набути гуманістичної орієнтації, що можливо лише за умов стійкості розвитку суспільств. Найважливішою передумовою переходу сучасного суспільства до стійкого розвитку він вважає, а ми підтримуємо таку думку, є формування культури стійкого розвитку. [2; 3]

Теорія резильєнтності вперше була впроваджена в галузі природничих наук наприкінці ХХ століття, швидко набула трансдисциплінарного значення, продемонструвавши свій високий когнітивний потенціал у галузях актуальних для сучасного розвитку - екології, психології, культурології, багатьох інших науках, що стосуються здатності людини реагувати на впливи зовнішніх стресорів, виклики, надзвичайні події тощо. Концепція культури резильєнтності була введена лише для вивчення минулих реакцій людини на глобальні зміни клімату протягом останнього десятиліття, і, незважаючи на відносно обмежену

кількість тематичних досліджень для її перевірки, вона висвітлює багато важливих аспектів поведінки людини, які традиційно були недооцінені в межах рамки інших теорій (таких як теорії адаптації, екологічний стрес та інші) [4].

Вивчаючи погляди на багаторівневий аналіз резильєнтності, автори Чічетті та Блендер вважають, що резильєнтність - стійке функціонування, досягнення неочікуваної компетенції, незважаючи на значні негаразди - є одним з найбільш інтригуючих і адаптивних явищ людського розвитку; емпіричне дослідження резильєнтності зосереджено, переважно, на виявленні психосоціальних детермінант феномену. Для дослідження сфери формування реильєнтності необхідно проводити міждисциплінарні дослідження, відповідні до складності її конструкції, це покращить розуміння основних процесів, механізмів та інструментів її впровадження (у даному прикладі - в рамках психопатологічного розвитку). Дослідження такого характеру тягнуть за собою розгляд психологічних, біологічних та еколого-контекстних процесів, з яких виникають шляхи до резильєнтності [5].

Ще одна цікава робота, що спонукає до поєднання культури, резильєнтності та стійкого розвитку, Кохен, Фредріксон та автори праці «Розпаковане щастя: Позитивні емоції. Збільшення задоволеності життя через побудову резильєнтності», виходять із того, що щастя - складова задоволення від життя, наявності ресурсів, позитивних емоцій - передбачає бажані життєві результати в багатьох областях. Теорія пояснює, що позитивні емоції допомагають людям будувати довготривалі ресурси, автори провели експеримент і виявили, що позитивні емоції збільшують як резильєнтність, так і задоволеність життям. Відтак, з даного дослідження витікає, що щасливі люди стають більш задоволеними не просто тому, що вони відчують себе краще, а тому, що вони розвивають ресурси для гарного життя [6].

У своєму дисертаційному дослідженні, проведеному на представниках молоді, М.Унгар обґрунтував 4 пропозиції для формування підґрунтя більш культурного і контекстуально вбудованого розуміння резильєнтності: 1) існують

глобальні, а також культурні та контекстно-специфічні аспекти життя молодих людей, які сприяють їх резильєнтності; 2) аспекти резильєнтності впливають на життя в залежності від конкретної культури та контексту, в якому вона , резильєнтність, реалізується; 3) аспекти життя, що сприяють підвищенню резильєнтності, пов'язані один з одним у моделях, які відображають культуру та контекст людини; 4) напруженість між індивідами та їхніми культурами та контекстами вирішується таким чином, що відображає дуже специфічні відносини між аспектами резильєнтності [7].

Ще прикладом необхідності вивчення питань формування культури резильєнтності для стабільного та стійкого розвитку показує стаття Ротарангі та Стефенсона щодо культури резильєнтності під час суттєвих соціальних та екологічних змін. Концепція культури резильєнтності була менш вивчена, ніж, наприклад, концепції екологічної, або соціальної, або соціально-екологічної резильєнтності. Вивчаючи збереження сильної культурної ідентичності, пов'язаності із землею за умов значних змін в економіці, землеволодінні та управлінні, землекористуванні, за умов підтримки питання культурної важливості. Ключові концепції адаптації та трансформації резильєнтності були корисні при аналізі траєкторії змін, зосереджуючись на стабільності, виявили «револьверні повороти» - елементи резильєнтної системи, що залишаються стабільними, незважаючи на адаптацію (зміни) або навіть перетворення інших елементів та/або систем, і підтримують резильєнтність самобутньої ідентичності [8].

До культури, загалом, відносять набір цінностей, сукупність інформації та знань що мотивують людину, що керують та виначають її діяльність; з іншого боку - це та політика, що побудована на компетенціях, які відповідають складності систем та процесів управління - є вагомою рушійною силою цих процесів та повинна бути переорієнтована на нову систему комунікацій, механізмів взаємозв'язку і на формування нової етики управління соціо-еколого-економічними системами.

Культура резильєнтності вирішує, як культурний бекграунд (вихована культура, культурні цінності, мова, звичаї, норми) допомагає людям та громадам долати негаразди (стреси, виклики, загрози). Розуміння культури резильєнтності містить думку, що люди та громади можуть вирішувати і долати негаразди не лише на основі індивідуальних особливостей, а й на підтримці більших соціокультурних факторів. У 2004 році Клаусс-Елерс визначив «сфокусовану на культурі резильєнтну адаптацію», вивчивши як культура та соціокультурний контекст впливають на резильєнтність - результат виходу від впливу стресору, надзвичайної події. Було піднято питання, згідно цієї концепції, щодо необхідності розгляду специфіки змінних середовища, які допомагають людям долати стресори, перешкоди, та продовжувати ефективну життєдіяльність. Культурно-орієнтована резильєнтність стверджує, що адаптація до негараздів - це динамічний, а не статичний процес, що включає також риси характеру, культурний бекграунд людини, цінності та підтримуючі аспекти соціокультурного середовища (тобто, стосунки з людьми тощо) [9].

Від 2000 року міжнародне суспільство звернуло увагу на розвиток культури, як фактору забезпечення стійкого розвитку, після Самміту стійкого розвитку (Ріо - де - Жанейро, 2012 р.) Концепцією «Порядку денного на 21 століття для культури» культуру визнано, як четверту опору стійкого розвитку, поряд із економікою, екологією, соціальною участю, до того ж, підсумковий документ «Майбутнє, якого ми бажаємо» містить ряд посилань на роль культури у досягненні стійкого розвитку, у т.ч. для укріплення миру та безпеки. Вказаний підсумковий документ виявив бурхливий інтерес та став етапним документом корегування Цілей розвитку тисячоліття, визначення місця та ролі культури для Цілей, коли офіційно було сформульовано новий порядок денний із урахуванням культурних реалій та виміру культурного розвитку [10]. Важливим внеском для розвитку даного питання треба вказати книгу Дж. Хокса «Четверта опора стійкого розвитку. Істотна роль культури в державному плануванні» [11], де на прикладі місцевого розвитку обгрунтовано та сформульовано 4 опори стійкого

розвитку - економічна, відповідає за створення матеріальних цінностей; соціальна, розподіляє цінності; екологічна, контролює відповідальність за навколишнє середовище; культурна, що вдало доповнює та поєднує їх.

Сьогодні активно розглядають та вивчають механізми, інструменти, способи, шляхи інтеграції у суспільну свідомість та життєдіяльність научних розробок основних понять, концепцій, принципів, практик, що забезпечують розуміння важливості забезпечення взаємозв'язків та взаємозалежностей культури та стійкого розвитку. Вважається, що саме культура є тим фактором, що здатен зробити міста, країни, соціум розквітаючими, безпечними, резильєнтними, забезпечити вектори розвитку, зорієнтовані на потреби людей, зручність урбанізації із збереженням природи навколишнього середовища та розвитком благоустрою, стійкість до зовнішніх впливів, налагодженість зв'язків частин системи тощо.

Групою вчених, управлінців та практиків проводяться наукові дослідження щодо формулюванням, формуванням та розвитку національної резильєнтності на різних рівнях, її головних складових, методів, принципів, шляхів та заходів її впровадження на території України. Ними сформовано поняття національної резильєнтності, що включає у себе здатність соціальної системи будувати нормальне, повноцінне життя в складних умовах, та, з іншого боку, здатність суспільства протистояти викликам і кризам у різних сферах суспільного життя шляхом внесення змін та адаптації без шкоди для основних цінностей суспільства і інституцій. У дослідженні національна резильєнтність розглядається у двох аспектах: 1) як індикатор здатності суспільства протистояти викликам зі своїми неушкодженими цінностями та інститутами; 2) як прогрес, рух уперед через подолання кризових явищ до нового етапу розвитку суспільства на основі поведінкової адаптації [12].

Розуміючи, що шлях формування нових політичних та соціальних відносин для подолання кризових ситуацій і конфліктів у демократичному суспільстві залежить від таких аспектів, як патріотизм, оптимізм, толерантність,

соціальна інтеграція, політична довіра, у т.ч. до влади і державних установ. Усвідомлюючи, що розвиток культури суспільства та окремих його представників (соціального капіталу) прямо впливають на дані фактори забезпечення національної резильєнтності, відповідно й резильєнтності держави та, відповідно, стабільності й стійкості розвитку країни. Нашою командою у рамках проведення наукової роботи піднято та досліджується питання щодо важливості розробки та формування поняття культури резильєнтності нації.

Ще одне дослідження на підтримку вагомості таких розробок проведено було 2015 р. «Культура і резильєнтність», де автор демонструє, підхід до культури є важливим для вивчення теорії та практики резильєнтності, наголошуючи, що він має бути деталізованим, з чітко визначеними та ясними метою, концепціями, методами, доказами у дослідженнях резильєнтності. Автор ілюструє змішані методи, підходи, експлуатує вразливість і резильєнтність в різних культурах, етнографічні підходи в різних культурах, розкриваючи політичну економію здоров'я, прагнення гідності, соціальної справедливості та поваги. Доводить, що резильєнтність обумовлюється культурно специфічними факторами [13].

Культура відображає сутність та формує самосвідомість людей. Стійкий розвиток без культури неможливий. Відтак - вивчення питань визначення ролі культури у забезпеченні стійкості суспільного розвитку - власне, формування культури резильєнтності - та розвиток мультидисциплінарних підходів до її впровадження є важливими та актуальними питаннями сучасної науки та практики різних галузей та дисциплін. Це вимагає подальших наукових досліджень, розробок, новаторства щодо політики та практики планування і реалізації стратегії стійкого розвитку, національної резильєнтності, розвитку культури суспільства та покращення якості життя людей.

Список джерел:

1. Алексеев В.П. Некоторые аспекты палеоэкологических исследований // Очерки экологии человека. Москва : Наука, 1993. С. 91—114.

2. Мамедов Н. М. Культура устойчивого развития // Век глобализации. Выпуск №1(9)/2012. http://www.dialog21.ru/Globalistika/a_g2012_1.pdf
3. Мамедов Н.М. Культура как фактор развития // Вестник МГАДА, 2011, No 3.
4. Smyntyna O. 2016. Cultural resilience theory as an instrument of modelling human response to global climate change. A case study in the North-Western Black Sea region on the Pleistocene-Holocene boundary. *Riparia 2*: 1-20 Google Scholar.
5. Cicchetti D, Blender J. A multiple-levels-of-analysis perspective on resilience: implications for the developing brain, neural plasticity, and preventive interventions // *Annals of N. Y. Academy Science*. – 2006. – Pp. 248 – 258. DOI: 10.1196/annals.1376.029 http://www.cdc.udp.cl/file.php/1/unidad_3/multilevel_analysis.pdf
6. Cohn M., Fredrickson B., Brown S., Mikels J., Conway A. Happiness Unpacked: Positive Emotions Increase Life Satisfaction by Building Resilience // *Emotion*. – 2009. – 3. – Pp. 361–368. DOI: 10.1037/a0015952
7. Resilience across Cultures Handbook for working with children and youth / edited by Michael Ungar. https://www.researchgate.net/publication/30949809_Resilience_across_Cultures.
8. Rotarangi, S. J., and J. Stephenson. 2014. Resilience pivots: stability and identity in a social-ecological-cultural system. *Ecology and Society* 19(1): 28. <http://dx.doi.org/10.5751/ES-06262-190128>. <https://pdfs.semanticscholar.org/5e06/69a3fc033e0c7e44095e823dc3223e830e8d.pdf>
9. Clauss-Ehlers C.S. (2010) Cultural Resilience. In: Clauss-Ehlers C.S. (eds) *Encyclopedia of Cross-Cultural School Psychology*. Springer, Boston, MA. DOI <https://doi.org/10.1007/978-0-387-71799-9>
10. Millennium Development Goals and post-2015 Development Agenda, United Nations: Economic and Social Council. Available at: <http://www.un.org/en/ecosoc/about/mdg.shtml> (accessed 25.10.2016).
11. Hawkes J. *The Fourth Pillar of Sustainability : Culture’s Essential Role in Public Planning*. Melbourne : Cultural Development Network, 2001. 69 p.
12. Білінська М.М., Корольчук О.Л Публічне управління : термінол. слов. / уклад. : В. С. Куйбіда, М. М. Білінська, О. М. Петроє та ін. ; за заг. ред. В. С. Куйбіди, М. М. Білінської, О. М. Петроє. – Київ : НАДУ, 2018. – 224 с.
13. Culture and Resilience: Next Steps for Theory and Practice (Chapter from book *Youth Resilience and Culture - Commonalities and Complexities* (pp.233-244). 2015(P.) https://www.researchgate.net/publication/278647917_Culture_and_Resilience_Next_Steps_for_Theory_and_Practice